

Deliberationes tudományos folyóirat

18. évfolyam 1. szám 2025/1, 33–42. oldal

Kézirat beérkezése: 2024.május. 10.

Kézirat befogadása: 2025. október 22.

DOI: 10.54230/Delib.2025.1.33

Deliberationes Scientific Journal

Vol.18; Ed.No. 1/2025, pages: 33–42

Paper submitted: 10th May 2024

Paper accepted: 22nd October 2025

DOI: 10.54230/Delib.2025.1.33

A NAGYSZÜLŐI SZEREPEK VÁLTOZÁSA ÉS INTERPERSZONÁLIS KAPCSOLATAIK

Bujdosó-Kurucsó Alexandra
Gál Ferenc Egyetem, Gazdasági Kar

Absztrakt

A tanulmány célja a nagyszülők és unokák közötti kapcsolatok komplexitásának és változékonyságának feltárása, különös tekintettel az életkor, a társadalmi kontextus és a kulturális tényezők szerepére. A nagyszülők hagyományos szerepe a családban az évek során jelentős változáson ment keresztül, különösen a nukleáris családformáknak és a társadalmi változásoknak köszönhetően. A tanulmány áttekinti a különböző nagyszülői szerepeket és mintákat, valamint azok hatásait az unokák életére és fejlődésére. Az empirikus kutatások és nemzetközi adatok alapján megállapítható, hogy a szoros nagyszülő-unoka kapcsolatok pozitív hatással vannak mindkét fél érzelmi, szociális és pszichológiai jólétére. Ugyanakkor az unokák felnőtté válásával és saját életük kialakításával a kapcsolatok természete és gyakorisága változhat, ám a nagyszülők még mindig fontos támaszok maradnak az életükben. A tanulmány összességében arra mutat rá, hogy a nagyszülők és unokák közötti kapcsolatok széles skálája és dinamikája jelentősen hat mind a családok, mind a társadalmak egészére, különösen a modern világ gyors változásai közepette.

Kulcsszavak: nagyszülők, unokák, generációs szerepek, nagyszülői szerepek

THE CHANGING ROLES OF GRANDPARENTS AND THEIR INTERPERSONAL RELATIONSHIPS

Alexandra Bujdosó-Kurucsó
Gál Ferenc University, Faculty of Economics

Abstract

This study aims to explore the complexity and variability of grandparent-grandchild relationships, with a particular focus on the role of age, social context and cultural factors. The traditional role of grandparents in the family has undergone

significant change over the years, particularly due to nuclear family forms and social change. The study reviews different grandparent roles and patterns and their impact on grandchildren's lives and development. Empirical research and international data suggest that close grandparent-grandchild relationships have a positive impact on the emotional, social and psychological well-being of both parties. However, as grandchildren grow up and develop their own lives, the nature and frequency of these relationships may change, but grandparents still remain important supports in their lives. Overall, the study suggests that the range and dynamics of relationships between grandparents and grandchildren have a significant impact on both families and societies as a whole, especially in the rapidly changing modern world.

Keywords: nagyszülők, unokák, generációs szerepek, nagyszülői szerepek

BEVEZETÉS

A nagyszülők hosszú évszázadokig fontos szerepet töltek be a család életében, ugyanakkor a jelenben talán még nagyobb szerepet jut nekik. A gyermekeiknek nyújtott anyagi támogatás mellett az unokák életében is egyre nagyobb hangsúlyt kapnak.

A nemzetközi kutatások eredményeképpen ismert, hogy a nagyszülő és unokája közötti kapcsolat mindkét fél számára pozitív fizikai és mentális hatással lehet. Az életminőség javulásával egyre több gyermek élvezheti nagyszülei társaságát egészen hosszú ideig. A nagyszülők – különösen a nagymamák – mindig is fontosak voltak unokáik életében, nevelésében. A kiegyensúlyozott és bensőséges kapcsolat hatással van az idősebb generáció mentális fittségének megtartására. Mindemellett ez a generáció fontos szerepet tölt be a társadalom életében, hiszen olyan bölcsességekkel és élettapasztalattal, tudással rendelkeznek, amelyek elősegíthetik a civilizációt, illetve fenntartják annak működését. Csoportjuk a szülők számára erőforrást és támogatást jelent, nem pedig terhet.

A család intézménye az évek, évtizedek során számos változáson ment keresztül. Az Európai Unióban és Magyarországon is leggyakrabban nukleáris családokkal találkozhatunk. *Burgess, Parsons, Harcsev* és *Kulcsár*, de *Andorka Rudolf* is olyan egymással interakcióban lévő kiscsoportokként írta le a családot, akik együtt élnek, a tagokat házassági vagy vérségi kapcsolat köti össze. A nagyszülők a kiterjesztett család részét alkotják, s ilyen családtípusokkal még találkozhatunk – de egyre kisebb arányban – a kelet-közép-európai és mediterrán országokban. Az Egyesült Államokban és Európa más országaiban már a 2010-es évek előtt is foglalkozott a szociológia az idősekkel, kifejezetten a nagyszülőkkel és az ő társas kapcsolataikkal, nagymintás empirikus kutatásokon keresztül. A hazai kutatásokkal kapcsolatban dr. Gyarmati Andrea szociológust kell megemlíteni, aki kifejezetten a nagyszülők és unokáik közötti kapcsolatokat is vizsgálta (Dr. Komlósi, 1995:18-19; Andorka, 2006).

NAGYSZÜLŐI SZEREPEK VÁLTOZÁSA A SZÁZADFORDULÓTÓL NAPJAINKIG

Koronként, társadalmanként, kultúránként mindig eltérő módon határozzák meg az idősek és fiatalok által betöltött szerepeket, jogokat, kötelességeket. Az 1900-as években több generáció együtt élése volt a család. A szülők tovább adták gyermekeiknek szokásaikat, presztízszüket. A falusi társadalmakban az idősek generációjának kiemelt helye volt a család életében, tekintéllyel, hatalommal rendelkeztek, tudásukat és képességeiket örökítették tovább a fiatalabb generációk számára. 1900 után egészen a második világháború végéig az európai társadalmakban megjelent a nukleáris családforma, és a többgenerációs együttélések száma csökkent. Az idősek szerepe a családban más megvilágításba került, alacsonyabb szerepeket „osztottak” rájuk. A korábbi erős tekintély és hatalom kisebb lett, a harmadik generáció tagjai „parkolópályára” kerültek, és csak bizonyos szolgáltatásokért kérték a segítségüket, mint például a gyermekekre való vigyázás, pénzübeli segítség. Az idősek ugyanakkor szívesen adták segítségüket, mert ez volt annak a lehetősége, hogy tudásukat és tapasztalataikat átadhassák az utánuk következő generációk számára (Bangó, 1999; Somlai 1991).

Somlai életkorok szerint a nagyszülők három nagyobb csoportját különböztetni meg. Az első csoportot azok a 60-70 év közötti emberek alkotják, akik a gyermek(ek) től függetlenül élnek, többnyire házások és partnerükkel egy háztartásban élnek. A második csoport olyan 60 éven aluli vagy körüli férfiak és nők, akik még gazdaságilag aktívak, illetve úgynevezett „fiatal nyugdíjasok”. Nevezhetjük őket idős szülők családjának is, mert elsősorban még mindig szülők, akik gondoskodnak a gyermekeikről, segítenek nekik az élet legtöbb területén (például családalapítás, házépítés, lakásvásárlás...). A harmadik csoportot a már 75 év körüliek vagy idősebb, egyedülálló személyek alkotják, és megjelenik náluk a ráutaltság. Habár Somlai a három csoportot közel 33 évre osztotta, ma is aktuális, hiszen e csoportok létszáma a demográfiai adatok ismeretében tovább fog nőni (Somlai, 1999).

Napjainkban egyre nagyobb számban fordulnak elő egyszülős családok, amelyek esetében a felelősség, a családfenntartó és szocializációs szerepkör az anyára vagy az apára hárul. Ezeknél a családoknál folyamatos veszélyt jelent az elszegényedés. Ilyenkor központi szerepet kapnak a nagyszülők, akik az anyagi segítségnyújtás mellett szocializációs szerepet is kapnak. A nagyapa a gyermek(ek) számára férfi modellt jelent, olyan személyt, aki a gondoskodó és együttműködő férfit jeleníti meg. A nagymama eközben a kontrollt, a támogatást és a büntetést személyesíti meg (Smith, 2005; Ranschburg, 2010).

A nemzetközi és a hazai szakirodalomban is leggyakrabban a nagymamák családban, nevelésben betöltött szerepéről esik szó. Ez nem is meglepő, hiszen az édesanyák segítségére leginkább ők vannak, és az unokák életében is az anyai nagymama van az első helyen. (Lux, 2010).

A 21. századi nagyszülőket *Cziegler Orsolya* „kortalanok”-nak nevezi. Ez a rájuk alkalmazott fogalom valóban illik a mai kor nagyszülőire, hiszen egyre fiatalosab-

bak, egyre hosszabb ideig tudják megőrizni fizikai erőnlétüket – ha tesznek is érte. A jelenkori nagyszülőknek jelentős része nem csak „csendes megfigyelője” az unokák nevelésének, hanem annak felelősségteljes résztvevői is. (Cziegler, 2010).

A NAGYSZÜLŐK SZEREPE A GYERMEKGONDOZÁSBAN

Egy nagyszülő aktívan részt vehet unokái gondozásában.

„Nagyszülői kisgyermekgondozás alatt a nagyszülő által nyújtott fizetett és fizetetlen gondozást értjük. A szakirodalomban ezt informális gondozásnak is nevezik, és szembeállítják a formális vagy intézményes kisgyermekellátással.” (Gyarmati, 2011: 10)

Itt kell megemlíteni *Martin Kohlit*, aki szerint a család intézményes módon működik, és a transzferallokációnak négy funkcióját különbözteti meg:

- idősektől fiatalok felé áramló pénzbeli transferek (ez pozitívan javítja az idősek szerepét a családon belül),
- társas kontroll (a viselkedést a pénzbeli támogatással jutalmazták vagy épp megvonással büntetik),
- fiatalok jólétének biztosítása,
- közösségalkotás (a két generáció közötti erősebb kapcsolat kialakítása, a befogadás és összetartás erősítése)(Gyarmati, 2014).

A nagyszülői gyermekgondozás leggyakoribb formája az, amikor a nagyszülők azért vigyáznak az unokáikra, mert a szülők dolgoznak vagy valamilyen egyéb tevékenységet végeznek (Jappens & Van Bavel; 2012; Sharp, 2013).

A gyermekekkel való törődés a harmadik generáció esetében erősen nemhez kötött aktivitás. A segítségnyújtásban mindenekelőtt a nagymamák vesznek részt, ez már az 1960-as években is így volt; a nagymamák esetében ez a feladat, átlagosan, napi négy és fél órát jelentett. Gyarmati Andrea és társai 2005-ben egy 850 fő bevonásával készült kutatásában a megkérdezettek a nagyszülői kisgyermekgondozást is közel olyan jónak tartották, mint az apai törődést (Gyarmati, 2011; Gyarmati, 2014; Jappens & Van Bavel, 2012).

Amerikai kutatási tanulmányok alapján a gondozásban résztvevő nagyszülők jellemzőiről is tájékozódhatunk. Intenzív nagyszülői segítséget az alacsonyabb iskolai végzettségű édesanyák választanak, továbbá a nagymamák mindig nagyobb segítséget nyújtanak a szülőknek, mint a nagyapák. A fiatalabb szülők nagyobb valószínűséggel használják ki a szülői segítséget, mint az idősebbek. Továbbá, ha egy nagyszülő földrajzilag közel lakik unokáihoz, nagyobb szerepet kap annak nevelésében. A gazdasági aktivitás, a demográfiai szerkezet, a jogszabályi környezet is szabályozza,

hogy a nagyszülők milyen mértékben vesznek részt a gyermekgondozásban (Gyarmati, 2011; Gyarmati, 2014; Jappens & Van Bavel, 2012).

A szülők szívesen támaszkodnak a nagyszülőkre, mert őket megbízhatónak tartják, biztonságos és érzelmileg megfelelő környezetet tudnak adni gyermekeik számára. Továbbá ez a legkényelmesebb mód, és megfizethető vagy elérhető lehetőséget jelent. Az édesanyák Olaszországban, Görögországban, Dél- és Közép-Spanyolországban, Ausztria nyugati régióiban és Magyarországon támaszkodnak leginkább a szülői segítségre (Gyarmati, 2011; Gyarmati, 2014; Jappens & Van Bavel, 2012; Makay, 2015: 57-74; Pongrácz & S. Molnár 1993).

NAGYSZÜLŐI MINTÁK

Bernice Neugarten a chicagói egyetem egyik vezető gerontológusa öt nagyszülői mintát határozott el egymástól. Az egyik ilyen minta a formális nagyszülő, akik azokat az irányokat követi a nagyszülőségben, amelyekről úgy gondolja, hogy helyesek. Ebbe beletartozik az alkalmoszerű gondozás, a felügyelet és az unoka érdeklődésének fenntartása, de nem jelent a család életébe való túlzott belépést. A második csoportot a szórakozást kereső nagyszülők alkotják. Esetükben a szabadidőnek kiemelt szerep jut, illetve ezen belül is az unoka szórakoztatása. A harmadik típus a helyettesítő szülő, amikor a nagyszülő átveszi a szülő szerepét. A negyedik nagyszülői minta a családi örökséget megtartó nagyszülő. Ide leggyakrabban a nagypapákat sorolhatjuk, a család fejét, aki eltekinthet a tanácsoktól, de kontrollálhatja is a szülőket. Az utolsó nagyszülői minta a távoli személy. Ha ez az eset áll fent, akkor a nagyszülők ritkán találkoznak unokáikkal, a találkozások ünnepnapokra és különleges alkalmakra korlátozódnak (Krauss Whitbourne, 2010).

A nagyszülői stílusok alakulására ugyanakkor több tényező is hatással lehet, például a kultúra, etnikum, gender, rassz, családi hagyományok, családszerkezet és a személyes történelem. *Neugarten* mellett más kutatók szintén számos nagyszülői stílust különböztettek meg. Beszélhetünk családi történésszről, az élő történelmet képviselő nagyszülőőről, aki megosztja a múlt eseményeit. Ezek szólhatnak rokonokról, fontos eseményekről, családi tradíciókról, a saját gyermekkorukról, vagy a nagyszülők szüleiről. A nagyszülők és történeteik egyfajta „ragasztóként” funkcionálnak, melyek összetartják a családot, és hozzájárulnak a családi identitáshoz. A támogató, mentor és példakép nagyszülői stílus egymás kiegészítései is lehetnek. A támogató nagyszülő az, aki válság idején is bátorítást és támogatást nyújt a család számára. A mentor nagyszülő az, aki tanít, szakértelmét és tehetségét osztja meg, tanácsot ad és meghallgatja az unokákat. A nagyszülők példaképei is lehetnek a kemény munkának és a családi hűségnek.

A következő három csoport az érzelmeket tömöríti egybe. A játszótárs itt is az együtt töltött időnek örül, a közös olvasásnak, játéknak, a közös érdeklődési körnek. A nagyszülők gyakran szeretnek a „varázsló” szerepében tetszelegni, mert izgalom-

mal tölti el őket a gyermeki tudatlanság. Hősök, akik egy biztos érzelmi hálót jelentenek a gyermekek számára, és segítenek a fontos döntések meghozatalában. A nagyszülők örömei az unokák, akik szeretetet, energiát, optimizmust, nevetést, aktivitás, fiatalságot hoznak az életükbe. Miközben a nagyszülők az érettséget, tudást, állandóságot és a feltétel nélküli szeretetet hozzák unokáik életébe. A mai kor nagyszülői és unokái viszonylag gyakran látják egymást, kapcsolatuk az esetek többségében szoros és kielégítő (Smith, 2005; Jappens & Van Bavel, 2012).

A NAGYSZÜLŐ ÉS UNOKA KAPCSOLAT

A szülő-gyermek közötti kapcsolatoknak gazdag a szakirodalma, viszont a nagyszülő-unoka viszonyról már kevesebbet olvashatunk. A legtöbb ember nagyszülőként tölti életének körülbelül egyharmadát, és ha ehhez még egy erős és szoros kapcsolat alakul ki nagyszülő és unoka között, az hosszú távon jó hatással van mindkét csoport tagjaira. Ezt bizonyították a *Boston College* kutatói is, akik nagyszülők és felnőtt unokáik közötti kapcsolatot vizsgálták. A kutatás eredményei arra mutattak rá, hogy a szoros kötelék csökkenti a depressziót, illetve annak kialakulását. Továbbá azok a nagyszülők, akik valamilyen támogatást nyújtanak unokáiknak, azt a későbbiekben ilyen-olyan formában vissza is kapják tőlük (Medipress, 2013; Smith, 2005; Somlai, 1991).

Az unokák és nagyszülők közötti kapcsolatra több tényező együttesen hat, mint a demográfiai (nem, életkor, lakóhely...) tényezők, illetve szociális-társadalmi jellemzők is (pl. nagyszülő-szülő kapcsolat) (Kiss, 2004).

A nagyszülők unokák viselkedésére gyakorolt hatását többen is vizsgálták, és szinte kivétel nélkül pozitív kapcsolatot fedeztek fel. A bostoni egyetem kutatói mellett *Ruiz és Silverstein* is azt találta, hogy a két generáció közötti szoros kapcsolat csökkenti a depressziót. Továbbá az US NSFH adatok is azt bizonyítják, hogy egy ilyen szoros kapcsolat megvédi az unokát attól, hogy anyja depressziója átragadjon rá. Ezeknek a pozitív hatásoknak lehet genetikai vagy viselkedésbeli okai is. Ha több generáció él egy háztartásban (tehát az unoka együtt él nagyszüleivel), akkor az idősek jelenléte csökkenti a deviáns viselkedést. A nagyszülőkre gyakorolt hatások megmutatkozhatnak a fizikai állapot, pszichés egészség, a szociális és anyagi problémák esetében is. Az érzelmi jólét pozitív hatásai azonban a visszajára is fordulhatnak, például ha a nagyszülő válik gondviselővé. Az idős nemzedék számára az unokák jelentik az újat, a jövőt. A nagyszülők gyakran elvárják, hogy képesek legyenek még idősebb korban is segíteni unokáiknak – még akkor is, ha azok már felnőttek és nem laknak a szülői háznál –, de lehangolja őket, ha nekik kell függniük az unokáktól (Gyarmati, 2011; Smith, 2005; Sharp, 2013; Krauss Whitbourne, 2010).

A nagyszülők gazdasági védőhálót is jelentenek a nukleáris családok számára. A pénzügyi segítségnyújtás nem csak játékokat, szórakozási dolgokat jelenthet, de a ruházatot, oktatási költségeket vagy az általános pénzügyi segítséget is. De a modern

világban már a gyermekeknek és unokáknak is fontosabb szerep jutott az idősebb generáció életében. Az életkorból adódó szemléletbeli különbségek elkülöníthetik egymástól a különböző korosztályokat, de a nagyszülők a családi szellemi örökség átadói, és ezzel a „képességükkel” az unokák személyiségfejlődése számára tudnak biztos támpontot nyújtani. Lehetőséget adnak az unokák kezébe, hogy a hagyományokból, a különböző történetek tanulságaiból tanuljanak, és saját életüket a jó irányba vezessék (Somlai, 1991; Sharp, 2013; Grandparents Plus, 2010; Soliz & Harwood, 2006).

Az életkor meghosszabbodása és a csökkenő termékenység a nyugati társadalmakban a nagyszülőket különleges szerephez juttatja. A nagyszülők és unokák élete egyre hosszabb ideig jár kéz a kézben. A családi formák és a globalizálódó, gazdaságilag egyre kiszámíthatatlanabb világ változásaihoz folyamatosan alkalmazkodni tudó szülők mellett egy oda-vissza működő edukáció jelent meg az unokák és idősebb felmenőik között. A két generáció között lévő kapcsolat egyre hosszabb ideig tart, és mielőtt az unokák elérnék a serdülőkort, a nagyszüleikkel való kapcsolatuk tekinthető az egyik legintenzívebb társas kapcsolatnak.

A serdülőkor után viszont két ok is közrejátszik abban, hogy csökkenhet ennek az intenzitása. Az egyik tényező az, hogy a találkozások gyakorisága csökken. A gyermek- és serdülőkorban a szülők még jelentősen befolyásolják a találkozások gyakoriságát, de a gyermek felnőttkorba lépésével ez az erőteljes hatás elhalványul, és az unokák alakítják tovább az érintkezések gyakoriságát. Továbbá az unokák prioritásai is megváltoznak, és számukra nem a nagyszülővel való találkozás válik elsődlegessé. A fiatalok inkább saját kortársaik társaságát élvezik – az intergenerációs kapcsolatok helyett. Ugyanakkor a nagyszülőkkel való kapcsolattartás gyakoriságának csökkenése az élet és a felnőtté válás természetes folyamata. Továbbá az unokák szabadideje is folyamatosan csökken, illetve ami rendelkezésükre áll, azt inkább nem családi körben töltik, mert saját önálló életüket alakítják ki. Amikor az unokák a felnőtté válás útjára lépnek, több új szereppel is meg kell ismerkedniük, amelyek különböző módokon alakítják kapcsolattartási lehetőségeiket és preferenciáikat. Ilyen változás a szülői ház elhagyása, a partneri kapcsolat kialakítása, együttélés vagy házasság, gyerekvállalás, munkavállalás. Ezek az új szerepek a legtöbb esetben azzal járnak, hogy kevesebb idő jut a nagyszülőkkel való találkozásra, és nagyobb szerep jut a telefonhívásokkal egybekötött informálódásoknak (Geurts et. al., 2009).

Papházi és társai 2018-ban végeztek intergenerációs kutatást fiatalok és nagyszülők között, ahol 500 fő 18 és 25 év közötti fiatalot kerestek fel, valamint 500 fő 65 és 75 év közötti idős embert. A kutatás célja a fiatalok és idősek gyermekvállalási attitűdjeinek, továbbá a generációk családon belüli szerepének és segítségének gyermekvállalásban megjelenő hatását vizsgálta. Az eredmények többek között arra világítottak rá, hogy a megkérdezettek 55,4 százaléka találkozik minimum hetente egy vagy több nagyszülővel, továbbá a fiatal felnőttek igénylik még a nagyszülőkkel töltött időt, a tanácsaikat. A gyermekvállalási szándékot szignifikánsan nem befolyásolta a nagyszülő megléte, ugyanakkor akiknek él és jó a kapcsolatuk a nagyszülővel, azok inkább terveznek

gyermeket. Különösen, ha úgy vélik, hogy a nagyszülők még segítséget jelenthetnek a nevelésben (Papházi et.al., 2019).

Időközben pedig már a fiatal felnőttekkel való kontextusban is használható az úgynevezett „skipped-generation” kapcsolat kifejezés, azaz amikor az unokák és nagyszülők együtt élnek – egymás önállóságát tisztelve. A háztartás és kapcsolat ezen formájára gazdasági okokra is visszavezethető. E kapcsolat jellemzője, hogy a nagyszülők már nem egy fegyelmező személy, hanem inkább mentor, aki vezeti és tanítja a fiatal unokát.

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány a teljesség igénye nélkül próbált betekintést adni a nagyszülői szerepek, minták változásaiba és az ezzel kapcsolatos legfontosabb ismérvekbe. A nemzetközi kutatások szerint a nagyszülő-unoka kapcsolat pozitív hatással van mindkét félre. Ugyan a nukleáris családhoz szociológiai, statisztikai értelemben nem tartoznak a nagyszülők, szerepüket a nevelésben, a családi életben nem lehet figyelmen kívül hagyni.

A családstruktúrák az évek során sokat változtak, de még mindig jelentős az unokák és nagyszülők közötti kötelék. Az egyre gyakoribb egyszülő családok esetében a nagyszülők válnak a gondoskodás és a szocializáció fontos szereplőivé. Az idősek személyes példamutatásukkal is segítik az unokák fejlődését.

Nem lehet eltekinteni attól a tényről sem, hogy az elöregedő társadalmakban a nagy- és dédszülők száma növekedni fog, és az intergenerációs kapcsolatok ugyan hosszú távon alakulnak ki, de az unokák, saját új szerepeikben, továbbra is jelen lesznek a nagyszülők életében, és a két generáció közötti kötelék továbbra is fontos és értékes marad.

Kapcsolattartó szerző:
Bujdosó-Kurucsó Alexandra
Gál Ferenc Egyetem
Gazdasági Kar
5600 Békéscsaba
bujdoso.kurucso.alexandra@gfe.hu

Corresponding author:
Alexandra Bujdosó-Kurucsó
Faculty of Economy
Gál Ferenc University
Bajza str. 33.
bujdoso.kurucso.alexandra@gfe.hu

Hivatkozás: Bujdosó-Kurucsó, A. (2025). A nagyszülői szerepek változása és interperszonális kapcsolataik. *Deliberationes*, 18(1), 33–42.

IRODALOMJEGYZÉK

- Andorka, R. (2006). *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó.
- Bangó, J. (1999). Az időskorúak szociológiája. In: J. Bangó (Ed.), *Szociológia a szociális munkában*. (pp. 45-60). VJRKTF.
- Cziegler, O. (2010). Nagyszülői szerepek a 21. században. In: J. Ranschburg & E. Lux & O. Cziegler (Eds.), *Unokáink is látják őket. Nagyszülők a 21. században*. (pp. 27-92). Saxum Könyvkiadó.
- Geurts, T., Poortman, A., van Tilburg, T., & Dykstra Pearl A. (2009). Contact between grandchildren and their grandparents in early adulthood. *Journal of Family Issues*, 12, 1698-1713. <https://doi.org/10.1177/0192513X09336340>
- Grandparents Plus. (2010). *Grandparenting in Europe and the U.S. Summary 2010 June*. Grandparents Plus. https://kinship.org.uk/wp-content/uploads/2020/02/EU_Summary.pdf
- Gyarmati, A. (2011). Nagyszülők és unokák. *Kapocs*, 4(51), 2-17.
- Gyarmati, A. (2014). A nagyszülői gyermekgondozás intergenerációs változásainak néhány jellemzője Magyarországon, kvalitatív adatokon. *Demográfia*, 57(1), 45-72. <https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/view/1697/737>
- Jappens, M., & van Bavel, J. (2012). Regional family norms and child care by grandparents in Europe. *Demographic Research*, 27, 85-120. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2012.27.4>
- Kiss, Á. (2004). *Nagyszülők szerepei*. https://www.csaladinet.hu/hirek/életmod/szulo_k_nagyszulo_k/3/nagyszulo_k_szerepei
- Komlósi, S. (1995). *Családi életre nevelés*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Krauss Whitbourne, S. (2010). *Five types of grandparents and how they shape our lives*. <https://www.psychologytoday.com/us/blog/fulfillment-any-age/201002/five-types-grandparents-and-how-they-shape-our-lives>
- Lux, E. (2010). Nagymamaszerep. In: J. Ranschburg & E. Lux & O. Cziegler (Eds.), *Unokáink is látják őket. Nagyszülők a 21. században*. (pp. 19-26). Saxum Könyvkiadó.
- Makay, Zs. (2015). Családtámogatás, gyermeknevelés, munkavállalás. In: J. Monostori & P. Öri & Zs. Spéder (Eds.), *Demográfiai portré 2015*. (pp. 57-74). Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet. <https://www.demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/article/view/2485/2483>
- Nagyik és unokák: a legjobb családi terápia (2013). Medipress. https://www.vital.hu/nagyszulo_k-unokak
- Papházi, T., & et.al. (2019). *Intergenerációs kutatás a reprodukciós kort meghaladott idősebb generáció és a reprodukciós korban lévő fiatalok körében*. Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. https://www.koppmariaintezet.hu/docs/Intergeneracios_kutatasi_jelentes_infografikaval.pdf

- Pongrácz, T., & S. Molnár E. (1993). *Kisgyermekes szülők*. Központi Statisztikai Hivatal. <https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/kutatasijelentesek/article/view/2030>
- Ranschburg, J. (2010). Nagyszülők régen és ma. In. J. Ranschburg & E. Lux & O. Cziegler (Eds.), *Unokáink is látják őket. Nagyszülők a 21. században*. (pp. 7-18). Saxum Könyvkiadó.
- Sharp, G. (2013). *Grandparents as support system*. <https://thesocietypages.org/socimages/2013/09/08/grandparents-as-support-system/>
- Smith, K. P. (2005). Grandparents and grandchildren. *The Psychologist*, 11, 684-687. <https://www.bps.org.uk/psychologist/grandparents-and-grandchildren>
- Soliz, J., & Harwood, J. (2006). Shared family identity, age salience, and intergroup contact: Investigation of the grandparent-grandchild relationship. *Communication Monographs* 1, 87-107. <https://doi.org/10.1080/03637750500534388>
- Somlai, P. (1991). Nagyszülők és unokák Budapesten. In. Á. Utasi (Ed.). *Társas kapcsolatok*. (pp. 129-147). Gondolat Könyvkiadó.